

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
Савінової Наталії Володимирівни на дисертацію
Баранець Інни Володимирівни «Формування комунікативної
компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною
алалією», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 016 – спеціальна освіта**

Актуальність теми дослідження зумовлена парадигмальними трансформаційними змінами сучасної освітньої системи до компетентнісного розвитку дитини, визначеними законами України «Про освіту», концепцією Нової української школи та ін.

Інноваційне поле сучасної системи освіти передбачає формування у здобувачів компетентностей, спільними для яких є: уміння висловлювати свою думку усно і письмово, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, приймати рішення, вирішувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими. В умовах Нової української школи зазначена позиція актуалізує дослідження із формування комунікативної компетентності у дітей, в тому числі з тяжкими порушеннями мовлення.

Цілком очевидно, що важливим результатом діяльності сучасного закладу дошкільної освіти є оволодіння дитиною ключовими компетентностями особистості, зокрема, комунікативною, яка є показником пізнавального розвитку та передумовою успішності подальшого шкільного навчання.

Баранець Інна Володимирівна різноаспектно дослідила проблему сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією, визначила теоретико-методичні засади та психолого-педагогічні умови її формування.

У цьому аспекті мета роботи сформульована чітко й полягає в науковому обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці психолого-педагогічних умов та методики формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Згідно з метою сформульовано чотири завдання дослідження:

1. З'ясувати ступінь висвітлення досліджуваної проблеми у загальній і спеціальній психолого-педагогічній літературі, визначити стан та особливості сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку у педагогічній практиці. Уточнити сутність понять «комунікація», «комунікативна діяльність», «мовленнєва компетентність», «комунікативна компетентність» в контексті дослідження питання формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією;

2. Виявити та схарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією;
3. Визначити психолого-педагогічні умови формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією;
4. Розробити методику формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією, експериментально апробувати її ефективність.

Робота виконана згідно з планом досліджень Інституту спеціальної педагогіки НАПН України «Теоретичні та методичні засади розвитку освіти дітей з особливими потребами» та теми науково-дослідної роботи відділу логопедії «Науково-методичне забезпечення навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку різних вікових груп» (Державний реєстраційний номер 0109U000283). Тема дисертаційної роботи затверджена на вченій раді Інституту спеціальної педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 01.02.2018 року).

Теоретичні та емпіричні узагальнення й висновки підтверджуються кількісними та якісними показниками результативності експериментальної роботи, проведеної І. В. Баранець.

Не викликає сумнівів наукова новизна дослідження: вперше створено діагностичний інструментарій та методику, спрямовану на визначення сучасного стану сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією з урахуванням критеріїв, показників та рівнів; розроблено програмно-методичний комплекс корекційно-виховної роботи з формування комунікативної компетентності у означеної категорії дітей; науково обґрунтовано та апробовано методику формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією з урахуванням виявлених диференційованих нейрофізіологічних і психолінгвістичних механізмів недорозвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності, що передбачає розвиток міжпівкульної взаємодії шляхом застосування технік нейролінгвістичного програмування мовленнєвого висловлювання; визначено послідовні етапи та педагогічні умови формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблена та експериментально апробована методика формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією може бути впроваджена в практичну діяльність закладів дошкільної освіти.

Результати дослідження можуть бути використані при розробці корекційно-розвиткових програм для спеціальних закладів дошкільної освіти, центрів мовленнєвого розвитку, при викладанні теоретичних курсів

професійної складової навчального плану підготовки вчителів-логопедів на першому або другому рівнях вищої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Заслуговеє на схвальну оцінку науковий доробок дисертантки, представлений у 15 публікаціях, з яких: 1 стаття у наукометричному виданні бази даних Web of Science, видана англійською мовою; 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні; 1 стаття у міжнародному фаховому виданні, виданому в Україні; 6 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus; 6 статей і тез апробаційного характеру. Особистий внесок здобувача в роботах, написаних у співавторстві, полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми, розробці методики експериментального дослідження та якісній і кількісній обробці його результатів.

Дисертаційна робота відзначається логічним викладом наукових результатів, структурною виваженістю, узгодженістю між визначеними завданнями і висновками.

У першому розділі дисертації «Науково-теоретичні засади формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією» дисертанткою здійснено теоретико-методологічний аналіз різногалузевої наукової джерельної бази, акцентовано увагу на сучасних підходах до виховання й навчання дітей в умовах закладів дошкільної освіти, визначено пріоритетні напрями комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку, зокрема у дітей із моторною алалією.

Позитивної оцінки заслуговеє структурна діагностична методика, що містить критеріально-показникову базу для визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією, висвітлена у другому розділі «Методичні основи формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією». Критеріальну базу складають імпресивно-діяльнісна, невербально-імпресивна, експресивно-діяльнісна, невербально-експресивна, комунікативно-діяльнісна складові комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини старшого дошкільного віку. За матеріалами емпіричного дослідження авторкою виявлено рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній, середній, низький, схарактеризовано відповідні специфічні особливості кожного.

Зведені дані діагностичного зрізу та статистична обробка експериментальних даних засвідчили, що дошкільники із моторною алалією мають значно нижчий рівень сформованості комунікативної компетентності, ніж однолітки із нормотиповим мовленнєвим розвитком.

Дидактична складова дослідження забезпечується змістом матеріалів, презентованих у третьому розділі «Експериментальна

методика формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією». Дисертанткою представлено схему-модель та методику формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, визначено психолого-педагогічні умови формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, а саме: організаційно-педагогічні, загальнодидактичні, технологічні, спеціально-методичні. Експериментальна методика формування комунікативної компетентності включає три послідовні етапи, що забезпечують цілісність змісту корекційно-педагогічної роботи: координаційно-діагностичний, корекційно-мотиваційний та репродуктивно-комунікативний.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти та висловити зауваження:

1. Дисертантка обґрунтовує важливу роль міждисциплінарного підходу в корекційно-розвитковій роботі з формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією. На нашу думку, більшої вагомості роботі надав би деталізований аналіз діагностично-корекційної, корекційно-розвиткової програми з формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією за медичним, педагогічним та психологічним аспектами.

Здобувачка фрагментарно (с. 24-25, 47, 147, 159) зупиняється на значенні наукових доробків лінгводидактів і логодидактів, що представляють дидактичні акценти методики формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку, яку вони набувають лише в процесі спеціального навчання. Бажано було б приділити увагу аналізу та співставленню дидактичних кроків, схарактеризованих у роботах представників української дошкільної лінгводидактики й логопедії, зіставивши при цьому перспективні інноваційні технологічні підходи, що доводять результативність роботи на практиці з формування умінь і навичок у дітей за тематикою дослідження.

2. Авторка представляє аналіз програмно-методичного забезпечення: Базового компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку, виховання, навчання дітей дошкільного віку – «Дитина», «Малютко», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкільля», «Я у світі», тематичних авторських програм – «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку», «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти» (А. Богуш), «Розвиток українського мовлення у дошкільників» (Н. Дзюбишина-Мельник), парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом» (Т. Піроженко, О. Хартман), комплексної програми розвитку,

навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» (Л. Калуська) тощо.

Більш ґрунтовно та доказово виглядали б представлені аналітичні матеріали (с. 65-76), якщо б дисертантка зіставила суто програмні завдання конкретних програмних розділів з розвитку комунікативної діяльності, комунікативних умінь і навичок дітей старших груп закладів дошкільної освіти, визначивши при цьому сильні та слабкі боки змістових програмових кінцевих динамічних перспектив та результатів щодо комунікативно-мовленнєвого розвитку, здатності особистості в межах діапазону, заданого відповідними соціальними нормами, функціонувати в якості комунікативного актора, набуття відповідних компетентностних умінь і навичок засобом виокремлених у різних програмах методів, прийомів, форм тощо.

3. Здобувач презентує (с. 167-181) схему реалізації, тобто технологічний остів, а також методику формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією (психолого-педагогічні умови, зміст етапів, напрямки діяльності, засоби, програму тощо), який потребує, на наш погляд, форматного наповнення різноманітними інноваційними дидактичними формами, методами, прийомами інтерактивної взаємодії, серед яких: багатоканальна діяльність; активне моделювання; розв'язання проблеми, або «дерево цілей»; мікрофон; карусель; неперервні думки, або «нескінчений ланцюжок»; «чарівні» перевтілення у чітко визначених програмних регламентаціях з урахуванням індивідуальних психофізіологічних особливостей дитини з моторною алалією. Доречно було б, на нашу думку, розробити методичний посібник із зазначенням авторських рекомендацій щодо використання інноваційного практичного наробку.

4. На нашу думку, більш доказово виглядали б результати експериментального дослідження, які, по-перше, були б проілюстровані прикладами комунікаційних намірів та продуктів дітей старшого дошкільного віку, в тому числі з моторною алалією, продемонстрованих на початку та в кінці експерименту; по-друге, відбивали б індивідуалізовану навчально-коригувальну та диференційовану розвитково-коригувальну схеми роботи вчителя-логопеда; по-третє, розкривали практичний прикладний індивідуалізований покроковий контент з ілюстрованим ходом виконання завдань та рівнями допомоги з боку вчителя-логопеда.

Водночас, зазначені зауваження не впливають на позитивну оцінку представленого дисертаційного дослідження.

Дисертація Баранець Інни Володимирівни «Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією» є завершеним самостійним науковим дослідженням.

Висновок: Результати наукової роботи І. В. Баранець дають підстави вважати, що окреслені завдання виконані в повному обсязі, мету досягнуто, сукупність отриманих наукових положень характеризується змістовними науково-теоретичними й методичними узагальненнями. Дисертаційне дослідження Баранець Інни Володимирівни «Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею й відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167, та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 – спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
спеціальної освіти Миколаївського
національного університету
імені В. О. Сухомлинського

Наталія САВІНОВА

